

Melodično je zanimiva predvsem radi tega; ker prehaja linija po kratkih presledkih iz enega instrumenta v drugega. Harmonska podlaga ji je na mnogih mestih celotonska skala, kar dela vso harmonijo pestro, skoraj bizarno. Instrumentacija je prozorna; razen polnega orkestra se uveljavljajo zlasti mesta lesenih pihal in rogov. Petčetrtnski ritem je že sam po sebi zanimiv in nemiren, skoraj ne dopušča kadenčnih obratov, ki smo se jih itak že menda vsi naveličali. To je po mojem mnenju najboljša čisto instrumentalna skladba, kar jih Slovenci premoremo. In koliko jih premoremo?

Še pomembnejši je Lajovčev «Psalm za zbor, soliste in orkester», čeprav je star že nekoliko let. To je edina moderna skladba te vrste pri nas. Pred Lajovcem jih je pisal Sattner, seveda v čisto drugem slogu in s čisto drugih umetniških vidikov. Lajovčeva skladba temelji na trodelni obliki, veliki seveda, ki jo dokumentira trikratni vstop zbora z istim besedilom. Zborovska mesta in tenorski samospev (ki prevladuje) imajo tipično slovensko nacionalno noto v melodiji. Za kontraste je poskrbel Lajovic z menjavo zasedbe (čisto orkestralna mesta se menjavajo s tenorjem in zborom) ter z menjavo tempov in tudi razpoloženja kot takega. Tenorjev part je poln globoko občutene lirike, zbor nastopa rahlo, a se dramatsko razvija s pomočjo orkestra, orkestralne medigre so pa ritmično živahne, mestoma celo orkestralne. Instrumentacija je zelo preiščljena in se nobena energija orkestra ne trati zastonj. Poln orkester zazveni navadno le na dramatskih viških skupno z zborom ter doseže kulminacijo tik pred zaključkom skladbe. Posebno okusno so pisana zopet mesta za lesena pihala in naravnost virtuozno za harfo. Pri gradacijah sem občudoval Lajovčevo gradbeno tehniko. Vse se pripravlja in dogaja organsko, nobenih dinamičnih presenečenj ne slišimo. To je absolutna, čista muzika, ki ne išče dramatskih cenjenih efektov.

Psalm so izvajali z vso preciznostjo, zato tudi uspeh ni izostal. Gledališki orkester je bil pomnožen s konservatoristi in člani «Orkestralnega društva Glasbene Matice», matični zbor je štel nad sto pevcev. Polič se je kot koncertni dirigent postavil s tem nastopom na prvo mesto.

Prav je, da smo proslavili Lajovčevo petdesetletnico z izvedbo obeh njegovih večjih del, ki sta tudi kvalitativno izredno pomembni. Sl. Osterc.

Aleksander Sergejevič Gribojedov, rojen dne 4. januarja 1795. v Moskvi, 12. februarja 1829. pa kot ruski poslanik v Teheranu od uporniške družali umorjen, spada med tiste pesnike, ki so z enim samim delom postali slavni. Kar je napisal poleg komedije «Gorje od uma», so veseloigre, pisane v konvencionalnem slogu časa, ki ne presegajo povprečnosti in so danes pozabljene.

Tem večji pa je pomen «Gorja od uma». Komedija je bila baje 1816. zasnovana, leta 1823. so krožili odlomki v prepisih med petrograjskimi in moskovskimi literarnimi krogi, 1824. pa je bilo delo dovršeno. Prva izdaja, močno cenzurirana in črtana, je izšla — 1855. Popolna, nečrtana, pa šele okoli leta 1860.!

Gribojedova «Gorje od uma» je prvi velikopotezni in vsestranski satirični oris ruske družbe. On ne napada posamezne pregrehe, posamezne zlorabe, temveč celokupnost, njeno glupost in korupcijo, njeno napihnjenost, njeno navado, da navzgor klečeplazi, navzdol pa tlači, njeno sovraštvo zoper pravo omiko in vedo, njeno smešno tujstvo, njen nepotizem, njeno klepetavost in hinavščino. Gribojedov slika višjo rusko družbo svojega časa v celi vrsti posameznih tipov, od katerih je vsaka posamezna majhna mojstrovina. Z malimi potezami so orisani obrazi živo in nazorno, kakor malokje.

Proti leni, glupi masi, proti izumirajočemu, a še vedno mogočnemu staremu rodu nastopi kot borec za vse novo, kot začetnik boljše bodočnosti — mladi Čacki; toda v boju proti gluposti, proti vsemu staremu podleže, kajti čas še ni zrel za njegov ideal. «Gribojedov ni ne prvi in ne zadnji,» pravi Nemer Arthur Luther, «ki tako snov obdeluje. Toda kar daje njegovi komediji v primeri z drugimi, starejšimi igrami podobne vrste vrednost, da je še danes živa in učinkuje popolnoma neposredno, je to, da njen junak ni abstrakten ideal, ni trobilo za avtorjeve nazore in namene, temveč živ človek s svojim protislovjem — da, poln notranjih protislovij, poln nejasnega borenja in iskanja. Na Gribojedova komediji je najbolj občudovanja vredno to, da stare tradicionalne oblike in obraze obdrži, a jih napolni s pravim resničnim življenjem...»

Kako malo so znali njegovi vrstniki spoznati pravo vrednost njegove komedije, se vidi iz tega, da mu prav to oprostitev od konvencije in tradicije štejejo za zlo in napako. Tako je rekel celo Puškin, da nosi komedija svoj naslov po krivici, kajti Čackega gorje ne izhaja iz njegovega uma, temveč iz njegove nespameti, kajti pameten človek bi bil ljudi, s katerimi ima opraviti, takoj spoznal in se po tem ravnal.

Prvi, ki je to pesnitev pravično in vsestransko ocenil, je bil veliki ruski pesnik I. A. Gončarov, ki zavrača trditev, da Čacki ni bil «pameten» dovolj, da bi družbo prav spoznal, s tem, da pokaže na «enotnost dejanja», ki se je je pesnik držal. Vse dejanje se odigra v enem dnevu in že zvečer je Čacki z vso Moskvo gotov! Gončarov pa ne ocenjuje te komedije samo glede njene miselne vsebine, kakor so delali drugi kritiki, temveč tudi kot dramsko pesnitev. On pravi: «Čacki se pokaže nujno ob vsaki novi generaciji. Družabno stališče Čackih je različno, njih vloga in usoda pa sta zmerom enaki, pa naj gre potem za vodilne državnike ali za skromne delavce v ožjem krogu. Vse te žene le ena sila: ogorčenje, ki lahko prihaja iz različnih virov. Pri enem je, kakor pri Čackem Gribojedova, ljubezen, pri drugem samozavest in častihlepje, nobeden pa ne ostane brez svojih ‚milijonov muk‘, pa naj stoji še tako visoko.»

Zanimivo je, kaj pravi o tej komediji Pypin v svoji «Zgodovini ruske književnosti»:

«Pri ocenjevanju zgodovinskega pomena ‚Gorja od uma‘ se po večini nihče ne ozre na težak položaj ruske književnosti, ki ji je onemogočil, da bi obravnavala najaktualnejša vprašanja našega socialnega življenja: od dvajsetih let do konca stoletja ni bilo ne ene enake dramske pesnitve, ki bi nam v živem odskem dejanju pokazala boj med svetlobo in temo. S kakšnim živim zanimanjem bi gledala družba kako moderno ‚Gorje od uma‘. Toda slovstvo, t. j. družba, ki ga ustvarja, je brez moči, in srečni smo, če vidimo ta časovni boj v kaki veliki pesnitvi samo omenjen, dasi je v njenih posameznostih že marsikaj postalo anahronizem.»

B. V d o v i č.

I Z «L I T E R A R N E P O S T I L E »

STEKLENO OKO

D I Z M A

PISAN SVET etc.

Odkril zaklad nekoč je nov,
rudar duhá, rudar poet;
a ko je dalje vrtal v rov,
podsipal ga je plaz — besed.

Stokrat na dan tvoj sonček izhaja,
stokrat zahaja:
majhen je svet, ki ga obseva,
zato mu dovolj je stotina dneva.

Urednikov «imprimatur» dne 18. junija 1929.